

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Haridusteadus (humanitaarained) õppekava

Liis Leilop

II JA III KOOLIASTME ÕPILASTE HINNANGUD KOOLIST VÄLJALANGEVUSE
RISKIFAKTORITELE JA ENNETUSMEETMETELE ÜHE TARTU LINNA KOOLI
NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kristi Kõiv, PhD

Läbiv pealkiri: Koolist väljalangevuse ennetamine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristi Kõiv, PhD

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Sirje Pihlap

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Sisukord

Sisukord	Ошибка! Закладка не определена.
Kokkuvõte	3
Abstract	4
Sissejuhatus	5
1. Deprivatsiooni ringi teooria	7
2. Koolist väljalangevust mõjutavad tegurid ja ennetusmeetmed	9
2.1. Akadeemiline ebaedu	9
2.2. Põhjuseta puudumine	9
2.3. Kooliga seotuse puudumine	10
2.4. Halvad suhted õpetajatega	11
2.5. Halvad suhted kaaslastega, kiusamiskäitumine	11
2.6. Klassi kordamine	11
2.7. Ranged reeglid ja distsipliin koolis	12
3. Ennetusmeetmed koolist väljalangevusele	13
3.1. Individuaalne lähenemine õpilastele	13
3.2. Koolis kohalkäimise kontrollimine	13
3.3. Õppekava arendamine	13
4. Metoodika	14
4.1. Valim	14
4.2. Mõõtevahend	14
4.3. Protseduur	15
5. Tulemused	16
5.1. Olulised erinevused riskirühma ja tavakontingendi hinnangute vahel koolist väljalangevuse riskifaktoritega seoses	21
5.2. Olulised erinevused riskirühma ja tavakontingendi hinnangute vahel koolist väljalangevuse ennetusmeetmetega seoses	21
6. Arutelu	23
Tänu sõnad	28
Autorsuse kinnitus	29
Kasutatud kirjandus	30
Lisad	33

Kokkuvõte

Antud uurimus viidi läbi bakalaureusetöö raames perioodil detsember 2012- veebruar 2013. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada ning võrrelda tavakooli õpilaste ja riskirühma kuuluvate (akadeemiliselt ebaedukad) õpilaste hinnanguid koolist väljalangevuse riskifaktoritele ja väljalangevuse ennetusmeetmetele. Antud uurimuse valim on sealjuures ilma väljalangevuse kogemusega õpilane. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada erinevused kahe grupi hinnangutes koolist väljalangevuse riskifaktoritele erinevused kahe grupi hinnangutes väljalangevuse ennetusmeetmetele. Antud uurimuses püstitatakse neli hüpoteesi, mis tuuakse esile töö järgnevates osades.

Varasemad uurimused on tegelenud õpetajate ja lapsevanemate hinnangutega koolist väljalangevusele seonduvaga (Säärits, 2012; Kraav, 2005; Adamson, 2010; Toming, 2010) või on küsitletud juba koolist väljalangenuid (Kõiv, 2007). Antud uurimus keskendub õpilaste hinnangutele, kes on põhikoolis õppijad.

Uurimusest selgus, et tavakontingendi ja riskirühma (akadeemiliselt ebaedukad) kuulujate hinnangute vahel koolist väljalangevuse riskifaktoritele ja ennetusmeetmetele on statistiliselt olulised erinevused seoses järgnevate riskifaktoritega: õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi, TV ja mujalt meediast nähtud vägivald mõjutab õpilast, arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi. Kahe grupi hinnangutes ennetusmeetmetele on oluline erinevus väidetel: õpetajatega parem läbisaamine, koolitundidest mitte puudumine, kooli õppima tagasipöördumine, järeleaitamise rühmad koolis, interneti teel õppimine..

Läbivad märksõnad: koolist väljalangevus, kooliga seonduvad riskifaktorid, koolist väljalangevuse ennetusmeetmed

Abstract

This study was carried out during the period December 2012 – February 2013. The aim of this study was to examine whether students who are academically successful evaluate risk factors and prevention methods of dropping out similarly to those students who are academically unsuccessful. Participants in this study have no experience of dropping out. The aim of this study is to examine the differences in evaluations to the riskfactors and prevention methods of dropping out between two groups - regular students and those at risk (academically unsuccessful). On this data, four hypotheses are stated in this study. Four hypotheses are stated further on.

Earlier studies have dealt with the evaluations of teachers and parents to the risk factors and prevention methods of dropping out (Säärits, 2012; Kraav, 2005; Adamson, 2010; Toming, 2010) or the students who have dropped out and give evaluations in retrospective (Kõiv, 2007). This study focuses on students who are currently in school.

The study proved that the evaluations between academically successful and unsuccessful students differ statistically important with these riskfactors: the student is having difficulties with learning foreign languages, TV and other sources of media portray violence which influences the student, the student is having difficulties learning mathematics. Evaluations to different themes prevention methods differed between two groups in these statements: better relationships with teachers, not being absent, continuing studies, study groups in school, learning via internet.

Key words: dropping out, school associated risk factors, prevention methods of dropping out

Sissejuhatus

Üldharidussüsteemi eesmärk on saata iseseisvasse ellu kodanikud, kes suudavad täisväärtuslikult täita erinevaid rolle ühiskonnas (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus..). Seda eesmärki aga ei saa rakendada nende õpilaste puhul täielikult, kes ei omandagi põhiharidust. Siinkohal võib olla tegu kas koolikohustuse eiramisega või õpingute katkestamisega.

Koolist väljalangevus on probleem, millega seisab silmitsi palju arenenud riike ja millest kirjutavad paljud erinevad uurijad. Teisalt on see küsimus siiani suure küsimärgi all. Vaatamata paljudele ennetusmeetmetele, mida kasutatakse, on koolitee katkestanute protsent siiski kõrge. Kuigi Eesti uurijad on välja selgitanud, et kirjaoskus on Eestis 99%, siis probleem põhikoolihariduseta noortega ei ole kadunud. Igal aastal langeb põhikoolist välja umbes 1000 õpilast (Sotsiaalse kaasatuse..., 2004). Enim toimub väljalangemine põhikoolist III kooliastmes, 8. Ja 9. klassis ning samuti võib välja tuua poiste enamuse väljalangevusel (Kraav, 2005; Sotsiaalse kaasatuse...2004). Koolist väljalangevus on 1)koolikohustuse mittetäitmine; 2)kooli eiramine või 3)kohustusliku haridustee katkestamine. Kraav (2005) jaotab koolis mittekäivad alla 17-aastased kolme gruppi 1) raske arenguhäirega lapsed; 2) ajutise elamisloa alusel välismaal elavad ja õppivad lapsed; 3) koolikohustuse mittetäitjad. Eelkõige viitab see termin antud uurimuses põhihariduse mitteomandamisele, õpingute katkestamise mõttes ehk kolmandale grupile, koolikohustuse mittetäitjatele.

Ilmestamaks selle teema uurimise tähtsust, võib välja tuua, et koolist väljalangevuseni jõudmine on deprivatsiooni ringi üks etapp, mis aga viib edasi sügavamate probleemideni nagu töötus ja/või ühiskonnast marginaliseerumine, millest kirjutab Kraav (2005). Samuti on antud teema uurimisel peamiselt tegu kvalitatiivsete uurimustega, seega on kvantitatiivse uurimuse läbiviimine vajalik (Beekhoven & Dekkers, 2005).

Toetun oma töös peamiselt Kõiv (2007) uurimusele, kus selgitati välja riskifaktorite olulisus väljalangenute poolt retrospektiivis hinnatuna. Kasutan oma töös sama metoodikat ning selgitan, kas antud uuritavate puhul, kel puudub koolist väljalangevuse kogemus, on tulemused kattuvad või mil määral tulemused erinevad.

Koolist väljalangevuse riskifaktorite käsitleluses toetun Bronfenbrenneri (1977) süsteemiteooriale, mille alusel selgub, et indiviid on mõjutatud tema elukeskkonnas olevatest erinevatest sotsiaalsetest süsteemidest. Nendeks on mikrosüsteem (kodu, kool, töökoht), mesosüsteem(mikrosüsteemide seosed ja nendevahelised suhted), eksosüsteem(kohalikud,

riiklikud institutsioonid) ja makrosüsteem (ühiskondlikud normid ja prototüübid). Sellest teooriast lähtuvalt võib väita, et kool on üks süsteemidest, mille eesmärk on integreerida last ühiskonda (Kraav, 1999). Kooli lõpetanuna peaks koolist väljuma täisväärtuslikud kodanikud, kes aitavad kaasa ühiskonna arengule. Antud uurimuses aga põhinetakse eelkõige teooriatest deprivatsiooni ringi ideel, millest kirjutab Kraav (2005). Keskseks on kooliga seonduvad riskifaktorid ja nende tähtsus õpilaste hinnangul. Margus (2007) kinnitab, et koolist väljalangenud ei ole grupp, kus igale indiviidile mõjuks samad riskifaktorid. Selles grupis on indiviide erinevatel põhjustel ning seega tuleb seda hulka käsitleda heterogeensena ja sellest lähtuvalt leida ka mitmekesine valik ennetusmeetmeid.

Koolist väljalangevus on põhikooli tasemel kõrgeim III kooliastmes, 7.-9. klassis, seda toetavad nii Kraav (2005), kui ka Munn, Lloyd (2005). Valim koostati Kraav (2005) artikli põhjal, mis väidab, et kõige enam on koolist väljalangevuse ohus III kooliastme poisid. Selle väite kinnituseks või ümberlükkamiseks antud kooli näitel toodi valimisse mõlemad sood ning lisaks ka kaks klassi II kooliastmest. Probleem on tõsine ning vajab uurimist, kuna indiviidi edasine toimetulek elus ning järgmise põlvkonna heaolu on seotud haridusest ilma jäämisega. Koolist väljalangevuse tagajärjed on seostatavad kehvema sissetuleku, töötuks olemisega (Zvoch, 2006). Töös kõneldud koolist väljalangevusega seotud riskifaktorid on võetud artiklist Koolist väljalangenute vaatenurk (Kõiv, 2007).

Koolist väljalangevusega seostan oma töös indiviidi, kodu ja kooliga seonduvaid riskifaktoreid. Teisalt on küsitlusse kaasatud ka ennetusmeetmete hinnangute andmine. Nende omavaheline võrdlemine aitab taaskord kinnitada, millised riskifaktorid on olulisemad II ja III kooliastme õpilastele endile koolist väljalangevusega seonduvalt.

Uurimuse eesmärk on selgitada välja erinevused tavakontingendi ja riskirühma (akadeemiliselt ebaedukad) kuuluvate uuritavate hinnangutes koolist väljalangevuse riskifaktoritele erinevused hinnangutes väljalangevuse ennetusmeetmetele.

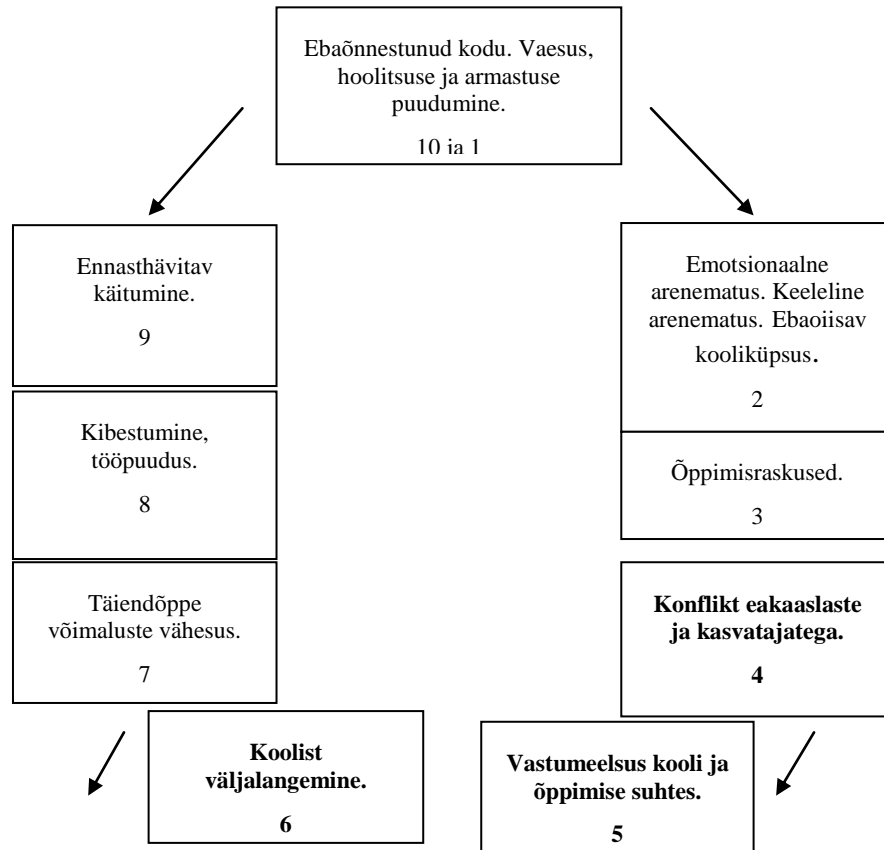
Antud uurimuses esitatakse neli hüpoteesi 1. Riskirühma kuulujad (akadeemiliselt ebaedukad) hindavad võrreldes tavakontingendiga olulisemaks riskiteguriks halbu suhteid õpetajatega, 2. Riskirühma kuulujad (akadeemiliselt ebaedukad) hindavad põhjuseta puudumist riskifaktorina oluliselt kõrgemalt võrreldes antud uurimuse tavakontingendiga, 3. Riskirühma kuulujad hindavad ennetusmeetmetest järeldamistunde oluliselt kõrgemalt võrreldes tavakontingendi õpilastega ja 4. Riskirühm hindab arvutamise ja matemaatikaga seonduvat riskifaktorit olulisemaks kui tavakontingent.

1.Koolist väljalangevus – deprivatsiooniprotsessi osa

Deprivatsiooni ringi kirjeldamisel toetun Kraav (2005) artiklile, kus on nii tekstiline kui ka joonisel välja toodud antud teooria seletus. Deprivatsiooni ring seisneb eelkõige erinevate riskifaktorite seostamises. Ei ole kindlaid faktoreid, mis kindlalt ja otseselt viivad väljalangevuseni, faktorid on põimunud ning erineva kaaluga. Sealhulgas võivad piisavalt tugevad kaitsefaktorid ka riskifaktorite mõju piisavalt leevendada. Deprivatsiooni ringi kohaselt ei saa vaadata õpilast ainult hetkes, vaid näha tuleb ka tema varasemaid kogemusi ning nende mõju tema õpiedukusele või selle puudumisele. Varasemad mõjutused võivad olla seotud sellega, et lapsel puuduvad kooli tulles kodus võimalused normaalseks arenguks eri valdkondades. Siinkohal ei käsitle teooria füüsilist ja motoorset arengut, mis võivad olla normaalsel või kõrgemal tasemel. Siinkohal ilmneb ka paradoks, kus ringist väljumine on õpetajate ja tugisüsteemi toel võimalik kuni III kooliastmeni, kuid just selles astmes on peamised väljalangemisohus õpilased nähtavad abipakkujatele. Nähtav olemine on aga alus sellele, et kooli töötajad saaksid pakkuda õpilasele vajalikku abi (Kraav,2005).

Deprivatsiooni ring koosneb kümnest astmest, kus esimene ja viimane kattuvad ja ring hakkab end taastootma. Kaks esimest astet kuuluvad eelkooliikka: 1) ebaõnnestunud kodu. Vaesus, hoolitsuse ja armastuse puudumine.; 2) emotsionaalne arenematus. Keeleline arenematus. Ebapiisav kooliküpsus. Kooliga seonduvad 4 järgmist astet: 3) õppimiskused; 4) konflikt eakaaslaste ja kasvatajatega.; 5) vastumeelsus kooli ja õppimise suhtes.; 6) koolist väljalangemine. Ja viimased neli astet kuuluvad juba täiskasvanuikka 7) täiendõppe võimaluste vähesus.; 8) kibestumine, tööpuudus.; 9) ennasthävitav käitumine.; 10) ebaõnnestunud kodu. Vaesus, hoolitsuse ja armastuse puudumine (joonis 1). Deprivatsiooni ringi kohaselt on tegu pikajaalise pideva probleemide süvenemisega. Koolist väljalangemisele järgnevad probleemid tõestavad selle probleemi uurimise tähtsust. Ennetades koolist väljalangemist, ennetame ka edasisi probleeme marginaliseerumisega ning deprivatsiooni ringi taastootmisega seonduvalt.

Joonis 1. Deprivatsiooni ring (Kraav, 2005:10).

2. Koolist väljalangevust mõjutavad riskifaktorid

Relevantseteks mõjuriteks peetakse indiviidi, pere, kooliga ja eakaaslastega seotud riskifaktoreid (Beekhoven & Dekkers, 2005). Bronfenbrenneri süsteemiteooria kohaselt järeldatuna, on need faktorid osa mikrosüsteemist ning seega mõjutavad üksteist tihedalt. Seoseid nende vahel nimetame mesosüsteemiks, eksosüsteemiks ja ka makrosüsteemiks ning erinevates süsteemides paiknevad ka väljalangusega seonduvad põhjused. Järgnevalt käsitlem lühidalt kooliga seonduvaid riskifaktoreid ja ennetusmeetmeid, mis antud uurimuses ka hinnanguid said.

2.1. Akadeemiline ebaedu

Defineerides koolist väljalangevust kasutati uurimuses ka akadeemilise ebaedu terminit, ehk räägime noortest, kes ei ole suutnud omandada esmast haridust.

2.2. Põhjuseta puudumine

Riigikontrolli aruanne 2007 kinnitab, et pikaajaline põhjuseta puudumine koolitööst on põhihariduse mitteomandamise oluliseks riskiteguriks. Teisalt vajab tähelepanu ka põhjusega puudumine, kuna ka see võib kujuneda märkimisväärseks riskifaktoriks, kui seda esineb suures mahus.

Põhjuseta puudumine on üks koolist väljalangevuse riskifaktor. Ka akadeemiline ebaedu võib viia põhjuseta puudumiseni. Kuna riskifaktorite tähtsus on muutuv kui neid käsitletakse üksi või koos, siis tuleks neid käsitleda koos (Ingul *et al*, 2012). Kui laps puudub koolist siis on tegemist kas popitegemisega või on selle põhjuseks kas sotsiaalne ängistus, depressioon või mõni foobia. Samuti võib välja tuua olukorra, kus õpilane läheb hommikul kodust väidetavalt kooli, kuid sinna päeva lõpuks ei jõuagi (Adamson, 2010). Adamson (2010) toob oma intervjuudest väljavõtte, kus õpilane ütleb, et tema vanemaid ei huvitagi, kas ta koolis käib või mitte. Ühe eakaaslastega seonduva riskifaktorina põhjuseta puudumisel toob Ingul (2012) oma uurimuses välja Jimersoni (2000) poolt leitu, madala sotsiaalse kompetentsi ja huvialade puudumise. Ingul *et al* (2012) uurimusest ilmneb ka, et kõrgema põhjuseta puudumiste arvuga on need, kellel on sotsiaalne ärevus ja keda kiusatakse. Samuti saab välja tuua, et õpilased puuduvad koolist kuna tunnevad hirmu kiusamise ees (Dake, 2003). Nende tegurite alusel saab kõneleda põhjuseta puudumisest, mis on seotud madala sotsiaalse staatusega. Teistsugune grupp õpilasi, kes kuuluvad mingisse gruppi, kasutavad puudumist

kui teatud staatussümbolit, et tõsta oma sotsiaalset staatust. See võib viidata ka uimastikasutusele ja teistele antisotsiaalse käitumise liikidele koolipäeva ajal.

2.3. Kooliga seotuse puudumine

Soe ja toetav kooli sisekliima mõjutab noorukite motiveeritust käia koolis kohal ning tunnis kaasa töötada ning see on otseselt seotud akadeemilise edu ja koolis püsimisega. Soojus kooli psühholoogilises kliimas on pigem abstraktne mõiste ning seonduv üldisema sisetundega nooruki jaoks (Voelkl, 1995). Kui nooruk tunneb koolis, et ta ei kuulu sinna, siis ei meeldi talle enam hiljem kool ja see võib viia kooli poolelijätmiseni. Mittekuulumise tundmine väljendub nii käitumises kui hoiakutes (Dropout Risk Factors, 2007). Delgado-Gaitani 1988 aasta artiklile on viidatud Smythi uurimuses, mis väidab, et kui nooruk ei suuda leida tunnis midagi, mis tema kui isikuga seostuks, ei teki temas mõistmist, milleks ta seda kõike õppima peab. Tulemusena otsustab ta alla anda ja koolist lahkuda (Smyth, 2005). Nooruk väljendab seda väidetega nagu 'see on nii igav', 'mõttetu' või 'ma ei taha'. On erinevaid võimalusi enese kooliga seostamiseks. Nooruk võib seostada end kooliga õppetöö, huviringide või eakaaslaste kaudu. Eakaaslastega seostamine koolis on noorukile väga tähtis ning kaitsefaktor koolis püsimiseks. Põhjuseks võib tuua selle, et kui on eakaaslaste hulgas seotus grupiga, on nooruki ümber sõbrad, kes motiveerivad teda kooliteed jätkama. Teisalt võivad just eakaaslased olla need, kes toetavad kooli poolelijätmist (Terry, 2008).

2.4. Halvad suhted õpetajatega

Tegurite hulgast, miks õpilased ei taha kooli minna, võib leida ka halvad suhted õpetajatega. Õpilane võib tunda end juba mahajäänuna ning seetõttu võib õpetaja suhtumine olla puudumist soodustav (Normak, 2004). Kui õpilased tunnevad et õpetajad kohtlevad neid koolis ebaõiglaselt või kasutavad ebaefektiivseid meetodeid, on koolis tõenäoliselt rohkem väljalangejaid (Margus, 2007).

2.5. Halvad suhted kaaslastega, kiusamiskäitumine

Olulise riskifaktorina koolist väljalangevusel on väljalangenud ise toonud esile narrimise ja kiusamise koolis (Kõiv, 2007). Kui küsida noorukitelt, kes on koolist välja langenud, on nad välja toonud ühe põhilise väitena, mis neile koolis ei meeldinud just kiusamise ja tagarääkimise (Lee, 2007). Lee (2007) sõnul puudutab kooliga seostatus samuti eakaaslasi, kes toetaksid õpilase häid tulemusi. Kuna tunni ajal on kehtestatud reeglid ning õpilased on turvaliselt pinkidesse paigutatud, toimub põhiline kiusamine väljaspool ainetundi. Vahetund on see aeg, kus õpilased saavad liikuda ning teha kooliga mitteseonduvaid asju. Just vahetund on see aeg, kus sotsiaalsete oskuste puudumine ja isolatsioon või tõrjutus ilmnevad (Kriisa, 2012). Nagu kirjutab Voelkl (1998) on kooli liikmeks olemine tunne, et klassikaaslased ja õpetajad austavad, hoolivad ja tahavad suhelda. Omaksvõtt teiste inimeste poolt on noorukiealisele väga oluline, sest ta ise ei ole veel täpselt aru saanud, kes ta on.

2.6. Klassi kordamine

Suur osa koolist väljalangejatest moodustavad klassikordajad. Kuigi see üldine arv on vähenenud, on see siiski üsna kõrge. 2000/2001 õppeaastal 5559 õppurit. Klassikordus tähendab seda, et õpilane on kohustatud sama klassi ainekava läbi tegema uuesti ning ei saa minna edasi järgmisse klassi koos oma klassikaaslastega (Voltri, Abroi; 2005). Klassikordamise osatähtsus kasvab III kooliastmes. Hüpe toimub juba 6. klassis. Kusjuures igas klassis on poiste osakaal kaks korda suurem kui tüdrukute osakaal (Normak, 2004). Klassikordamine ja selle võimalus on määratud erinevalt Euroopa riikides. Näiteks Eestis on see määratletud, kes otsustab ning kes jääb klassi kordama. Samal ajal ei ole see nii Islandil ja Norras, kus klassi kordamise võimalust ei ole (Eurydice, 2011). Grade repetition booklet.

2.7. Ranged reeglid ja distsipliin koolis

Kooli vastu huvi tundmist mõjutavad nii suhted seal olevate inimestega kui ka õppeprotsessi üldine korraldus (Normak, 2004). On leitud, et kõrged ootused, nõudmised koolis viivad selleni, et nõrgemad õpilased katkestavad oma koolitee tõenäolisemalt. Ja samuti tõstab see klassikordamiste arvu (Dropout Risk Factors..., 2007). Kui aga lõpuks õpilane on oma grupis teistest mitu aastat vanem, langeb ta ka teiste riskifaktorite ohvriks, nagu kiusamine, seotuse puudumine. Tihti tõstetakse koolis tulemuste nõudmisi, kuid samal ajal ei tegeleta tulemuste parandamiseks vajalike toetusprogrammide arendamisega. Samuti toovad õpilased uurimustes välja, et tunnid ei ole nende jaoks huvitavad, kuna kõrged nõudmised ja raske õppekava ei ole seotud nende igapäevaeluga (Dropout Risk Factors..., 2007).

3. Ennetusmeetmed koolist väljalangevusele

Ennetusmeetmetena saab eristada välja eri tasanditel toimivaid programme. Kooli, kogukonna ja kodu tasandil. Näiteks klassi ümberstruktureerimine, kutseharidus, järeleaitamise võimalus, alternatiivsed koolid, koolis kohal käimise kontrollimine, kõrgharidusele suunatud programmid ja sotsiaalsete oskuste treening (Wilson *et al.*, 2011). Wilson *et al.* (2011) uurimus tõestas, et suurim mõju koolist väljalangevust ennetavatest meetmetest on kogukonnaga seonduvatel programmidel. Väljalangenute protsent kontrollgrupis oli 21.1% ning programmi läbinutel 7%.

3.1. Individuaalne lähenemine õpilastele

Ennetusmeetmena kasutatakse individuaalset lähenemist. Siinkohal viitab see nii järeleaitamis-, õpiabi- kui ka erirühmadele. Samuti õpetaja hooliv suhtumine õpilastesse kui indiviididesse, kellel on tunded, mõtted ja oma kogemus. Üldine eesmärk individuaalse lähenemise puhul on märgata neid õpilasi, kes vajavad lisatähelepanu ja kelle jaoks sobivad teistsugused meetodid, kui nõ tavakontingendile.

3.2. Koolis kohalkäimise kontrollimine

E-kooli abil saavad õpetajad edastada infot otse klassijuhatajatele, lapsevanematele ja ka õpilastele endile nende kohaloleku kohta. Kuigi kõigi juurdepääs sellele infole ei ole garanteeritud, pakub see võimaluse jälgida pidevalt õpilaste kohaolekut ning teha selle alusel järeldusi, kes vajab individuaalset tähelepanu.

3.3. Õppekava arendamine

Erinevad autorid nagu Voelkl (1995) ja Smyth (2005), kirjeldavad seda, kui tähtis on kooliga seotuse leidmine ja hoidmine koolist väljalangevuse ennetuses. Selleks, et õppida oleks lihtsam ja motivatsioon oleks kõrgem, on õpilasele parem, kui õppekavasse on kaasatud need küsimused, mis on õpilase eluga seotud. Seda seetõttu, et jõuda eesmärgini – täisväärtusliku ühiskonnaliikme kasvatamiseni.

4. Metoodika

4.1. Valim

Uurimuse tarbeks viidi läbi küsitlus ühes Tartu linna ühes põhikoolis üheksas erinevas klassis II ja III kooliastmes. Kokku vastas küsimustikule 195 põhikooli õpilast. 52.8% neist olid poisid ja 47.2% tüdrukud. Vanuseliselt kuulusid kõik gruppi 12-16, keskmine uuritavate vanus oli 14 eluaastat.

Valimisse kuulus 92.8% tavakontingendi õpilasi ning 7.2% uuritavatest kuulus riskirühma. Riskirühma kuuluvad selles uurimuses õpilased, kellel on eelmisel õppeperioodil olnud tunnistusel puudulik hinne vähemalt ühes õppeaines (akadeemiliselt ebaedukad). Selgus, et valitud tunnuste abil kuulus valimist riskirühma koolist väljalangevuse osas 16 õpilast.

Tabel 1. Valimi kirjeldus arvuliselt ja protsentuaalselt.

Klass	6.klass		7.klass		8.klass		9.klass	
Vastanute arv	50		42		41		62	
Vastanute %	25.6%		21.6%		21.1%		31.7%	
	P	T	P	T	P	T	P	T
Riskirühm	3	-	1	-	4	1	5	2
Vastanute arv	25	25	28	14	19	22	31	31

4.2. Mõõtevahend

Uurimuseks kasutati Kõiv (2007) ankeeti koolist väljalangevust mõjutavate riskifaktorite kohta. Cronbachi alfa on 0.933, seega on ankeet reliaabel. Ankeedis on kokku esitatud 71 väidet, mille kohta palutakse anda hinnang kolmepunktilisel skaalal. Uurimuses tõlgendati skaala tähiseid kui 0 – Väide kehtib minu arvates täielikult, 1- Väide kehtib minu arvates teatud määral ja 2- Väide ei kehti minu arvates üldse. Seetõttu on andmeanalüüsis tähtsuse järjekorras väidete järjestamine madalamast keskmisest hinnangust kõrgemani. Need väited on jagatud koolist väljalangevusega seotud riskifaktoriteks. Riskifaktoritega seonduvad väited jagunevad omakorda kodu, kooli ja indiviidiga seonduvateks. Koolist väljalangevuse riskifaktorite hinnangute uurimiseks on küsimustikus 52 väidet. Lisaks sisaldas ankeet 19 väidet koolist väljalangevuse ärahoidmise meetmete uurimiseks.

Need väited võib leida antud uurimuses Tabel 3.1. ja Tabel 3.2.. Tabel 3.1. sisaldab 52 väidet, mis on seotud koolist väljalangevuse riskifaktoritega. Need faktorid omakorda jagunevad kooliga, koduga ja indiviidiga seonduvateks väideteks. Tabelis esitatud väidetele palutakse anda hinnang kolmepallisel skaalal, kus 0 tähistab Väide kehtib minu arvates täielikult, 1 tähistab Väide kehtib minu arvates mõningal määral ja 2 tähistab Väide ei kehti minu arvates üldse. Hinnang antakse sellele, mil määral antud väide põhjustab koolist väljalangevust uuritava arvates. Tabelis 3.2. esitatud 19 väidet on aga seotud koolist väljalangevust ennetavate meetmetega. Palutakse anda hinnang, mil määral aitab väide ennetada koolist väljalangevust. Kasutati sama skaalat, kui Kõiv (2007) uurimuses. Skaala on eelnevalt väljatoodud riskifaktorite 3-palline hinnangu skaala.

4.3. Protseduur

Uurimus viidi läbi perioodil detsember 2012 kuni jaanuar 2013 kooli ainetundide ajal, kus ankeedi täitmine võttis aega 30-35 minutit. Uurimus viidi läbi ühes Tartu linna koolis 6.-9. klassides. 6.,7.,8. klassidest kahes paralleelis ning 9. klassis kolmes paralleelis. Küsimustikke oli algselt vastamiseks planeeritud 213, neist tagasi saadi 195. Enne uurimuse läbiviimist selgitas uurija kooli sotsiaalpedagoogi abil välja, millised õpilased kuuluvad uurimusele eelnenud õppeperioodi andmetel riskirühma eelnimetatud kriteeriumide järgi.

Andmeanalüüsiks kasutati programmi SPSS 20, kus viidi läbi t-testid selgitamiseks välja antud hinnangute keskmised tulemused ning statistiliselt olulised erinevused kahe grupi vahel. SPSS 20 andmeanalüüsiga leiti antud uurimuses osalenute hinnangud ankeedis esitatud riskifaktoritele ja ennetusmeetmetele koolist väljalangevusega seoses. Hinnangute järjestamisel kasutati kogu uuritavate valimi antud keskmist hinnangut

5. Tulemused

Riskifaktoritest tuuakse esile kõrgeimalt hinnatud väited, mis mõjutavad koolist väljalangevust uuritavate arvates kõige enam (Tabel 2.1.). Nendeks on: õpilase halvad hinded, õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste poolt, õpetajapoolne halb suhtumine õpilasse, õpetaja ebaõige õpilase hindamine, õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud laste suhtes. Neist kõrgemalt hinnatud riskifaktoritest ei olnud ühegi väite puhul olulist erinevust tavakontingendi ja riskirühma hinnangute vahel seoses koolist väljalangevusega.

Ennetusmeetmetest tuuakse esile kõrgeimalt hinnatud väited, mille on uuritavad hinnanud kui tähtsateks ennetusmeetmeteks koolist väljalangevuse ennetusel (Tabel 2.2.). Nendeks on: koolitundidest mitte puudumine, vanematega parem läbisaamine, õpetajatega parem läbisaamine, järeleaitamise rühmad koolis, õppekava, mis arendaks inimese mina ja sotsiaalseid oskusi. Neist ennetusmeetmetest, mille uuritavad hindasid tähtsateks koolist väljalangevuse ennetamisel, on oluline erinevus tavakontingendi ja riskirühma hinnangute vahel väidetes: koolitundidest mitte puudumine ($t=2.20$; $p<0,05$) ja järeleaitamise rühmad koolis ($t= 2.08$; $p<0,05$).

Andmeanalüüsi tehti lisaks keskmiste hinnangute leidmisele ka selles osas, kas nende kahe grupi keskmiste hinnangute vahel esineb statistiliselt olulisi erinevusi. Väited, mille puhul statistiliselt oluline erinevus on olemas on välja toodud ka tabelis (vt. Tabel 3). Olulised erinevused esinesid väidetes: interneti teel õppimine, järeleaitamise rühmad koolis, kooli õppima tagasipöördumine, koolitundidest mitte puudumine, õpetajatega parem läbisaamine, arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi, TV ja mujalt meediast nähtud vägivald mõjutab õpilast, õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi. Nende väidete puhul on kahe grupi hinnangutes statistiliselt olulised erinevused ($p < 0.05$). Riskigruppi kuulujad hindavad tavakontingendist olulisemaks ennetusmeetmeid (interneti teel õppimine, kooli õppima tagasipöördumine) ja riskifaktoreid (arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi, TV ja mujalt meediast nähtav vägivald mõjutab õpilast, õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi). Seevastu hindab tavakontingent riskirühmast olulisemaks ennetusmeetmeid (järeleaitamise rühmad koolis, koolitundidest mitte puudumine, õpetajatega parem läbisaamine).

Tulemustena tuuakse välja kõrgeimalt hinnatud riskifaktorid ning eraldi ka kõik hinnatud ennetusmeetmed. Töös esitatakse kõigile väidetele riskifaktorite ja ennetusmeetmete kohta antud hinnangute tulemused eraldi tabelites. Sealhulgas toon esile statistiliselt olulised skaalal

leitud hinnangute keskmiste vahel erinevused ja sarnasused riskirühma kuulunute ja tavakontingendi hinnangute vahel selles koolis.

Tabel 2.1. Sagedamini esinenud koolist väljalangevuse riskifaktorite järjestus kahe grupi hinnangute keskmiste tulemuste alusel hinnanguskaalal.

Riskifaktor	Tavakontingent	Riskirühm	Kokku
Õpilase halvad hinded	.33	.17	.33
Õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste õpilaste poolt	.34	.50	.35
Õpetajatepoolne halb suhtumine õpilasse	.40	.42	.40
Õpetajapoolne ebaõige õpilase hindamine	.42	.42	.42
Õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud laste suhtes	.42	.50	.42
Läbikukkumise tunde tekkimine õpilasel	.44	.50	.44
Õpilase halb läbisaamine õpetajatega	.47	.31	.46
Õpilasel puudub enesekontroll	.50	.58	.51
Õpilase vanemad tarvitavad narkootikume	.49	.83	.51
Õpilane on tõrjutud teiste õpilaste hulgas	.51	.54	.52

Eelpool esile toodud tabelites (vt Tabel 1) on esile toodud olulisemad riskifaktorid koolist väljalangevusega seoses uuritavate arvates. Nende hulka kuuluvad faktorid nagu halvad hinded, õpetajate halb suhtumine õpilasesse, ebaõiged hindamine, vanemate narkootikumide tarvitamine, õpilase kiusamine ja tõrjutu olemine koolis. Kõige vähem oluliseks riskifaktoriks pidasid uuritavad õpilase suurt perekonda ja korrastamata koduümbrust. Lisaks ei pidanud uuritavad hinnanguliselt oluliseks ka vähemusrahvaste hulka kuulumist ja seda, kui õpilase sõbrad hulguvad. Kümne väljatoodud tähtsaimaks hinnatud riskifaktori seas on kuus seotud kooli ja koolikeskkonnaga.

Tabel 2.2. Olulisemate ennetusmeetmete järjestuse kahe grupi hinnangute keskmiste tulemuste alusel.

Ennetusmeede	Tavakontingent	Riskirühm	Kokku
Koolitundidest mitte puudumine	.24	.57	.27
Vanematega parem läbisaamine	.28	.43	.29
Õpetajatega parem läbisaamine	.27	.50	.29
Järeleaitamise rühmad koolis	.42	.72	.45
Õppekava, mis arendaks inimese mina ja sotsiaalseid oskusi	.61	.79	.63

Tabelis 2 esitatakse olulisemaks hinnatud küsimustikus esitatud koolist väljalangevuse ennetusmeetmed. Sealhulgas on neist olulisemad koolitundidest mitte puudumine, vanemate ja õpetajatega parem läbisaamine ja ka järeleaitamise rühmad koolis. Üldine keskmine järeleaitamisrühma tähtsusele koolist väljalangevuse ennetamisel on tähtsuselt hinnatud neljandaks kõigist küsimustikus esitatud väidetest koolitundidest mitte puudumise ning heade suhetega täiskasvanutega järel. Ennetusmeetmetest hinnati kõige vähem oluliseks kodust ärakolimist ja endiste sõpradega mitte läbikäimist.

Nende esiletoodud riskifaktorite ja ennetusmeetmete hinnangud on antud nii tavakontingendi kui riskirühma poolt ning need on järjestatud keskmise alusel. Esile on toodud ka mõlema grupi keskmised eraldi, kuid järjestus on ühise keskmise alusel. Järgnevalt lisan ka tabelid (Tabel 3.1. ja 3.2.), milles esitan kõigile riskifaktoritele ja ennetusmeetmetele antud keskmiste järjestuse hinnangu tähtsuse alusel.

Tabel 3.1. Uuritavate hinnangute keskmised väärtused koolist väljalangevuse riskifaktoritele keskmise hinnangu alusel järjestatuna.

Riskifaktor	Tavakontingent	Riskirühmt-väärtus	p-väärtus	
Õpilase halvad hinded koolis	.33	.31	.14	.882
Õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste õpilaste poolt	.34	.50	1.00	.314
Õpetajapoolne halb suhtumine õpilasse	.40	.42	.09	.922
Õpetajatepoolne ebaõige õpilase hindamine	.42	.42	.01	.990
Õpilase mitterahuldavad hinded	.44	.17		
Klassiväline ja ringide töö ei rahulda õpilast	1.23	.92	1.49	.147
Õpilase sõbrad hulguvad	1.24	1.33	.43	.663
Õpilane kuulub vähemusrahvaste hulka	1.26	1.33	.35	.721
Korrastamata koduümbrus õpilasel	1.33	1.46	.62	.532
Õpilasel on suur pere	1.44	1.42	.15	.875

Tabel 3.2. Uuritavate hinnangute keskmised koolist väljalangevuse ennetusmeetmetele

Ennetusmeede	Tavakontingent	Riskirühm	t-väärtus	p-väärtus
Koolitundidest mitte puudumine	.24	.57	2.13	.010*
Vanematega parem läbisaamine	.28	.43	1.01	.312
Õpetajatega parem läbisaamine	.27	.50	1.52	.130
Järeleaitamise rühmad koolis	.42	.79	2.07	.039*
Õppekava, mis arendaks inimese mina ja sotsiaalseid oskusi	.61	.79	.940	.348
Kooli õppima tagasipöördumine	.66	.92	1.36	.175
Eriklässid klassikursuse kordajatele	.76	.62	.68	.497
Tugiisik koolis	.74	.85	.54	.585
Kergem õppekava koolis	.79	.92	.65	.515
Elukutse omandamine	.80	.92	.62	.535
Koduõpe	.99	.92	-.35	.720
Interneti teel õppimine	1.14	.69	2.20	.029*
Kooli vahetus	1.13	1.15	.13	.896
Kooli juures internaadis elamine ja õppimine	1.17	.86	1.55	.121
Õhtukoolis õppimine	1.17	.92	1.33	.183
Istumajäämine	1.33	1.00	1.58	.116
Tööleminek	1.32	1.15	.77	.440
Endiste sõpradega mitte läbikäimine	1.34	1.23	.55	.578
Kodust äraolimine	1.60	1.69	.64	.584

5.1. Olulised erinevused riskirühma ja tavakontingendi hinnangute vahel koolist väljalangevuse riskifaktoritega seoses

Tabel 4 põhjal on näha, et oluline erinevus riskifaktoritega seoses esines kahe grupi hinnangute vahel kolme väite puhul. Esiteks väide: arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele ($t=2,54$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=.83$) olulisemaks riskirühm ($M=.43$). Teiseks, väide: TV ja mujalt meediast nähtud vägivald mõjutab õpilast ($t=2,79$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=1,23$) olulisemaks riskirühm ($M=.67$). Kolmandaks väide: õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi ($t=1,81$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=.96$) olulisemaks riskirühm ($M=.62$).

5.2. Olulised erinevused riskirühma ja tavakontingendi hinnangute vahel koolist väljalangevuse ennetusmeetmetega seoses

Tabel 4 põhjal on näha, et oluline erinevus koolist väljalangevuse ennetusmeetmetega seoses esines kahe grupi hinnangute vahel 5 väite puhul. Esiteks, väide: interneti teel õppimine ($t=2,20$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=1,14$) olulisemaks riskirühm ($M=.69$). Teiseks, väide: järelaitamise rühmad koolis ($t=2,08$; $p<0,05$) mida hindas tavakontingendist ($M=.42$) vähem oluliseks riskirühm ($M=.79$). Kolmandaks, väide: kooli õppima tagasipöördumine ($t=1,36$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=.66$) vähem oluliseks riskirühm ($M=.92$). Neljandaks, väide: koolitundidest mitte puudumine ($t=2,13$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=.24$) vähem oluliseks riskirühm ($M=.57$). Viiendaks, väide: õpetajatega parem läbisaamine ($t=1,52$; $p<0,05$), mida hindas tavakontingendist ($M=.27$) vähem oluliseks riskirühm ($M=.50$).

Tabel 4. Statistiliselt olulised erinevused riskirühma ja tavakontingendi hinnangutes riskifaktoritele ja ennetusmeetmetele

Väide	P-väärtus	T-väärtus
Interneti teel õppimine	.029	2.20
Järeleaitamise rühmad koolis	.039	2.07
Kooli õppima tagasipöördumine	.001	1.36
Koolitundidest mitte puudumine	.010	2.13
Õpetajatega parem läbisaamine	.009	1.52
Arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi	.025	2.25
TV ja mujalt meediast nähtud vägivald mõjutab õpilast	.006	2.79
Õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi	.037	1.81

6.Arutelu

Tulemused, mis antud uurimuse läbiviimisel saadi, analüüsitakse kahes osas. Ankeedis esitatud küsimused käsitlesid kahte temaatikat seoses koolist 1) koolist väljalangevuse riskifaktorite hindamine; 2) koolist väljalangevuse ennetusmeetmete hindamine, siis analüüsitakse neid kahte teemat iseseisvalt kahe grupi sarnaste ja oluliselt erinevate hinnangute käsitlemisel. Uurimuse eesmärk oli selgitada mil määral erinevad kahe uuritavate grupi – tavakontingent ja riskirühm –hinnangud koolist väljalangevuse riskifaktoritele ja mil määral erinevad hinnangud väljalangevuse ennetusmeetmetele.

Riskifaktoritest kerkivad tulemuste põhjal esile kooliga seonduvad faktorid seoses koolist väljalangevusega. Enamus väljatoodud faktoritest, millel oli õpilaste endi jaoks kõrge tähtsus seoses koolist väljalangevusega, on otseselt seotud õpetajaga. Õpilaste hinnangul oli koolist väljalangevuse puhul suure kaaluga kooliga seonduvatest riskifaktorite seas õpetajaga suhted. Klassiruumis on surve olla edukas ja teha asju õigesti. Teisalt lisandub pinge olla samamoodi hinnatud ka eakaaslaste hulgas. Ebaedu põhjendatakse õpetaja halva suhtumise, kehva metoodika valikuga. Analüüsis käsitleti eraldi kooliga, koduga ja indiviidiga seonduvaid riskifaktoreid ning ennetusmeetmeid ja neile antud hinnanguid.

1. Riskirühma kuulujad hindavad võrreldes tavakontingendiga oluliseks riskiteguriks koolist väljalangevuse puhul halbu suhteid õpetajatega.

Kõiv (2007) uurimusest võime näha, et koolist väljalangenud hindavad halbu suhteid õpetajatega oluliseks, sealhulgas on antud riskifaktor esile toodud järjekorras seitsmes. Selle töö jaoks läbi viidud uurimus kinnitab halbade suhete tähtsust kuna ka siin paikneb see riskifaktor seitsmendal kohal riskifaktorite tähtsuse järjekorras riskirühma kuulujatel. Hinnangud sellele väitele ei ole statistiliselt oluliselt erinevad ($p>0.05$) riskirühma kuulujate ja tavakontingendi vahel. Hüpotees ei leidnud kinnitust.

2. Riskirühma kuuluvad õpilased hindavad põhjuseta puudumist riskifaktorina oluliselt kõrgemalt võrreldes antud uurimuse tavakontingendiga.

Kõiv (2007) uurimuses on põhjuseta puudumist hinnatud kui tähtsuselt teist riskifaktorit. Käesolevas uurimuses hindasid uuritavad põhjuseta puudumise tähtsuselt üheteistkümnendaks koos koolimineku hirmuga. Sealjuures ei esinenud kahe grupi hinnangute vahel statistiliselt olulisi erinevusi ($p>0.05$). Põhjuseta puudmine on hinnatud tähtsaks mõlema uuritavate grupi poolt. Teisalt toon esile erinevuse koolitundidest mitte puudumise hinnangutes, kus

tavakontingent peab seda kaks korda olulisemaks kui riskirühma kuulujad ($p < 0.05$). Hüpotees leidis seega osaliselt kinnitust.

3. Riskirühma kuulujad hindavad ennetusmeetmetest järelaitamistunde oluliselt kõrgemalt võrreldes tavakontingendi õpilastega.

Lisaks hindavad tavakontingenti kuuluvad õpilased seda riskifaktorit peaaegu kaks korda olulisemaks kui riskirühma kuulujad ($p < 0.05$). Hüpotees leidis seega kinnitust.

4. Riskirühm hindab arvutamise ja matemaatikaga seonduvat riskifaktorit olulisemaks kui tavakontingent.

Kui arvutamise ja matemaatika raskuste puhul on keskmine hinnang riskirühmal $M = .43$, siis koduse materiaalse toetuse puudumise puhul riskirühma keskmine $M = .92$. See tähendab, et koduse materiaalse toetuse puudumisel väljalangevuse riskifaktorina on antud uuritavate riskirühma liikmete hinnangul madalam tähtsus kui arvutamise ja matemaatikaga seonduvatel raskustel riskifaktorina.

Antud uurimuses on kooliga seotud riskifaktorite väited: *TV ja mujalt meediast nähtav vägivald mõjutab õpilast, Arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi, Õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi, Õpetajate õpetamismeetodid ei ole tõhusad, Õpilase mitterahuldavad hinded, Klassiväline- ja ringide töö ei rahulda õpilast, Reeglite liiga range kontrollimine koolis, Õpilase halb läbisaamine õpetajatega, Õpilane vahetab kooli, Õppetöös puudub abi õpilasele, Õpilasel on hirm koolimineku ees, Lugemine ja kirjutamine tekitab õpilasele raskusi, Klassikursuse kordamine, Õpilase tegutsemistahte on madal seoses õppimisega, Õpilane puudub põhjusega koolist, Õppeained on õpilasele liiga rasked, Õpilase halvad hinded koolis, Ebaõiglased reeglid koolis, Õpetajatepoolne halb suhtumine õpilasse, Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine õpetajate poolt, Õpetajatepoolne ebaõige õpilase hindamine.*

Kooliga seonduvaid riskifaktoreid hinnati üldiselt olulisemaks kui koduga seonduvaid riskifaktoreid (Lisa 2). Sellest tulenevalt võib väita, et antud uurimuses küsitletud õpilased peavad koolist väljalangevuse riskifaktoreid paljuski seotuks kooliga. See omakorda viitab mõttele, et õpilaste arvates peaks saama koolist väljalangevuse probleemi lahendada koolis töötavate inimeste töö kaudu.

Õpilased on hinnanud väidet õpilase halvad hinded ($M = .33$) olulisemaks kui väidet õpilase mitterahuldavad hinded ($M = .42$). Nende keskmiste hinnangute vahe on väike, kuid olemas. Samuti on erinevus hinnangutes väitele ebaõiglased reeglid koolis ($M = .88$) ja väitel

reeglite liiga range kontrollimine koolis ($M=.95$). Sealjuures on ebaõiged reeglid koolis olulisem väide kui liiga range reeglite kontrollimine koolis seoses hinnangutega koolist väljalangevuse riskifaktoritele. See tähendab, et reeglid iseenesest on piisavalt mõjuvad, kuid range kontroll on samuti oluline riskifaktor.

Kui vaadata 2007. aasta uurimust (Kõiv, 2007) on näha, et esimesed 13 kõrgemalt hinnatud riskifaktorit on kõik kooliga seonduvad nende õpilaste jaoks, kes on juba koolist väljalangevuse kogemusega. Käesolevas uurimuses selgub, et 10st tähtsamast riskifaktorist 7 on seotud kooliga. Kuid siiski on suurem kaal kooliga seonduvatel riskifaktoritel, sealhulgas ka ennetusmeetmete puhul, kus eelkõige hinnatakse koolitundidest mitte puudumist, õpetajatega paremat läbisaamist ning järeleaitamise rühmade olemasolu. Hüpotees leidis kinnitust.

Koduga seonduvad riskifaktorid antud uurimuses on: *Koduse materiaalse toetuse puudumine õpilasele, Õpilase vanemad on lahutatud, Õpilase vanemad tarvitavad narkootikume, Õpilasel puudub üks vanematest, Õpilase vanematel puudub järelvalve laste üle, Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine vanemate poolt, Õpilasel on kodus vanemate vahel pidevad tülid ja lahkkelid, Korrastamata koduümbrus õpilasel, Õpilane kolib elama ühest kohast teise, Viletsad elutingimused õpilase kodus, Õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud laste suhtes, Õpilane kogeb lähedase inimeste surma, Õpilane kuulub vähemusrahvuste hulka, Õpilane on vaesest perest, Laste pidev hirmutamine ja ähvardamine vanemate poolt, Korrastamata kodu õpilasel, Õpilasel on suur pere, Õpilase vanemad tarvitavad alkoholi, Laste füüsiline karistamine kodus vanemate poolt.*

Koduga seonduvate riskifaktorite puhul seoses koolist väljalangevusega hindasid õpilased olulisemaks vanemate ja laste suhete kvaliteeti kui sotsiaal-majanduslikku olukorda või koduümbrust. Samuti jäid tagaplaanile päritolu rahvus või lein. Madalaim hinnang anti väitele „Kodust äraolimine”.

Kõige olulisemaks koduga seonduvaks riskifaktoriks on õpilased hinnanud väite „Õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud lapse suhtes”. See riskifaktor on kindlal esikohal nii tavakontingendi kui ka riskirühma puhul. Kui vanemad suhtuvad lapsesse toetavalt ning arnastavalt, on koolist väljalangevust tunduvalt lihtsam ennetada.

Kõigi õpilaste hinnangul on väide „Õpilase vanemad tarvitavad narkootikume” olulisem kui „Õpilase vanemad tarvitavad alkoholi.

Indiviidiga seonduvate riskifaktorite alla liigitus 12 väidet: Õpilane hulgub, Õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste õpilaste poolt, Õpilase madal enesehinnang, Õpilasel puudub enesekontroll, Õpilase sõbrad hulguvad, Õpilane on ärritunud ja närviline, Õpilasel on hirm koolimineku ees, Õpilase sõbrad ei käi koolis, Õpilane ei suuda keskenduda, Läbikukkumise tunde tekkimine õpilasel, Õpilasel puudub süütunne, Õpilase halb tervislik seisund ja haigus, Õpilane on tõrjutud teiste õpilaste hulgas.

Neist tähtsaimaks hindasid uuritavad väite „Õpilase kiusamine ja narritamine koolis teiste õpilaste poolt”. Sellele järgnesid enesekontrolli puudumine, tõrjutud olemine, madal tegutsemistahe seos õppimisega. Nagu eeldatud, on noorukite jaoks tähtis olla teiste seas vastuvõetaval positsioonil. Kiusamiskäitumine on püsivalt oluline teema koolis ning otseselt seotud ka koolist väljalangevuse mõjutamisega

Madalaimad hinnangud anti indiviiga seonduvatest riskifaktoritest väidetele „Õpilase sõbrad ei käi koolis” ja „Õpilase sõbrad hulguvad”. Seega ilmneb, et antud uurimuses küsitletud õpilased ei pea sõprade mõju kaugeltki nii oluliseks kui õpetajate või vanemate käitumise mõju koolis väljalangevuse riskifaktorina.

Ennetusmeetmete küsimustikus esitati 14 väidet, millele õpilased andsid hinnanguid: *Kooli vahetus, Koduõpe, Tugi-isik koolis, Kodust äraolimine, Endiste sõpradega mitte läbikäimine, Elukutse omandamine, Kergem õppekava koolis, Eriklassid klassikursuse kordajatele, Õppekava, mis arendaks inimese mina ja sotsiaalseid oskusi, Interneti teel õppimine, Koolitundidest mitte puudumine, Järeleaitamise rühmad koolis, Istumajäämine, Kooli juures internaadis elamine ja õppimine, Õpetajatega parem läbisaamine, Kooli õppima tagasipöördumine, Õhtukoolis õppimine, Vanematega parem läbisaamine, Tööleminek.*

Neist kõige olulisemaks peeti koolitundidest mitte puudumist. Välja saab tuua aga erinevuse tavakontingendi ja riskirühma vahel. Riskirühm hindas koolitundidest mitte puudumisest olulisemaks õpetajatega head läbisaamist. Madalaima hinnangu sai siingi kategoorias sõpradega seonduv väide „Endiste sõpradega mitte läbi käimine”. See väide sai madalaima hinnangu mõlema grupi poolt. Madalaim hinnang anti väitele „Istumajäämine”. See on üsna huvitav, kuna Eurydice (2011) uuring kirjeldab klassikordamist kui olulist faktorit ning erinevused riikides regulatsioonide põhjal vaadatuna klassikordajate arvu alusel on selged.

Selle uurimuse põhjal võib järeldada, et Kõiv (2007) uurimuses esiletoodud tulemused näitasid, et riskifaktorite ja koolist väljalangevusega koolist väljalangemuse kogemusega õpilastel on sarnased hinnangud kooliga seonduvate riskifaktorite osas antud uurimuse uuritavate hinnangutega, kes pole kogenud koolist väljalangevust või kuuluvad riskirühma seoses akadeemilise ebaeduga. Seega on ennetustöö tähtsus saanud kinnitust ka tavakontingendi poolt.

Kuna sel teemal on tehtud vähe lõputöid, oleks edasine perspektiiv uurida võimalikult suurt arvu koolist väljalangemisohus olijaid ning neile mõjuvaid faktoreid nende endi hinnangul. Seega oleks tarvilik koondada nii ankeet kui ka intervjuerimine, kus uurijal oleks võimalus eristada nii üldiseid tendentse kui ka individuaalseid seoseid üksikfaktorite ning ennetusmeetmetega. Riskirühma kuulujate vähesust võib pidada selle uurimuse piiranguks ning selles osas on edasised uurimised kindlatsi arendatavad.

Tänuõnad

Kristi Kõiv – Tänan juhendamise eest.

Tänan sotsiaalpedagoogi, kes aitas uurimust läbi viia.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Liis Leilop

27.05.13

Kasutatud kirjandus

Adamson, M. (2010). Koolikohustuse mittetäitmine kui sotsiaalne probleem Põlva linna üldhariduskoolide näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Beekhoven, S, Dekkers, H. (2005). Early school leaving in the lower vocational track: Triangulation of qualitative and quantitative data. *Adolescence*, Vol. 40, No. 157, 197 – 213.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*, Vol. 32, No. 7, 513 – 530. Cornell University

De Bruyn, Eddy H., Cillessen, Antonius H. N.. (2006). Heterogeneity of Girls' Consensual Popularity: Academic and Interpersonal Behavioral Profiles. *Journal of Youth and Adolescence*. Vol. 35, No. 3. pp 435 – 445.

Dropout Risk Factors and Exemplary Programs: A Technical Report. (2007). National Prevention Center at Clemson University and Communities in Schools, Inc.

Eurydice. (2011). *Grade Retention during Compulsory Education in Europe: Regulations and Statistics*. European Commission.

Ingul, J. M.; Klöckner C. A et al. (2012). Adolescent school absenteeism: modelling social and individual risk factors. *Child and Adolescent Mental Health*. Vol 17, No. 2, pp 93 – 100.

Kraav, I (1999). Sotsiaalne tõrjutus sotsiaalpedagoogilise probleemina. I. Kraav (Toim), *Õpilase isiksuse areng ja sotsiaalne tõrjutus*. Tartu, 19 – 34

Kraav, I. (2005). Õpiedutus ja koolist väljalangemine kui sotsiaalse tõrjutuse eeldus ja tagajärg. I. Kraav (Koost), *Õpiedutuse tekkepõhjused põhikoolis õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate arvamuste põhjal*. Tartu.

Kriisa, P. (2012). Vahetund koolis ja õpilaste sotsiaalne kompetentsus. K. Kõiv (Koost), *Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste toimetulekuoskuste arendamine läbi mitmekesise õppekava*. Lk 151 – 155.

Kõiv, K. (1997). Medali kaks poolt ehk ohvrite ja kiusajate kindlaksmääramine nooremas koolieas. I. Kraav, K. Kõiv (Koost), *Lapse probleemid ja probleemid lapsega*. Tartu Ülikool.

Kõiv, K. (2007). Koolist väljalangenute vaatenurk. *Haridus 11-12*. Lk 58 – 64.

Lee, T & Breen, L. (2007). Young People's Perceptions and Experiences of Leaving High School Early: An Exploration. *Journal of Community & Applied Social Psychology Vol 17, No 5*. pp 329 – 346

Margus, H. (2007). Koolist väljalangemine. *Haridus 1-2*. lk 5 – 7

Normak, M. (2004). Miks õpilased puuduvad koolist? *Võimalus ja paratamatus olla õppija*. Vali Press.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2013). Riigi Teataja

Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012020> (loetud 24.05.13)

Smyth, John. (2005). An Argument for new understandings and explanations of early school leaving that go beyond the conventional. *London Review of Education. Vol3 No.2*. pp. 117 – 130.

Sotsiaalse kaasatuse riiklik tegevuskava. (2004). *Sotsiaalministeerium*.

Säärits, J. (2012). Õpimotivatsiooni probleemid seoses koolist väljalangemisega 3.

Kooliastmes Põlvamaa koolide õpetajate hinnangul. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond.

Toming, H. (2009). Õpetajate tõlgendused koolikohustuse eiramise ennetamisele.

Bakalaureusetöö. Juh. Kadajas, T. Tartu Ülikool.

Voltri, R; Abroi, M. (2005). Klassikursuse kordamisest. I. Kraav (Koost), *Õpiedutuse tekkepõhjused põhikoolis õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate arvamuste põhjal*. Tartu.

Zvoch, K. (2006). Freshman Year Dropouts: Interactions Between Student and School Characteristics and Student Dropout Status. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, Vol 11, No 1, 97 – 117.

Voelkl, K.E. (1995). School warmth, student participation and achievement. *Journal of Experimental Education* Vol 63, No 2. pp 127 – 138.

Wilson, S. J.; Tanner-Smith, E. E.; Lipsey, M. W. ; Steinka-Fry, K ; Morrison, J. (2011). Dropout prevention and intervention programs: Effects on school completion and dropout among school-aged children and youth. *Campbell Systematic Reviews* Vol 8.

Lisad

Lisa 1. Uuritavate hinnangute keskmised väärtused koolist väljalangevuse riskifaktoritele olulisuse alusel järjestatuna.

Riskifaktor	Tavakontingent	Riskirühm	Kokku
Õpilase halvad hinded koolis	.33	.31	.33
Õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste õpilaste poolt	.34	.50	.35
Õpetajapoolne halb suhtumine õpilasse	.40	.42	.40
Õpetajatepoolne ebaõige õpilase hindamine	.42	.42	.42
Õpilase mitterahuldavad hinded	.44	.17	.42
Õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud laste suhtes	.42	.50	.42
Läbikukkumise tunde tekkimine õpilasel	.44	.50	.44
Õpilase halb läbisaamine õpetajatega	.47	.31	.46
Õpilase vanemad tarvitavad narkootikume	.49	.83	.51
Õpilasel puudub enesekontroll	.50	.58	.54
Õpilane on tõrjutud teiste hulgas	.51	.54	.52
Õpilasel on hirm koolimineku ees	.54	.62	.53
Laste pidev hirmutamine ja ähvardamine vanemate poolt	.53	.58	.54
Õpilane puudub põhjuseta koolist	.54	.58	.54
Õpilase tegutsemistahtel on madal seos õppimisega	.55	.50	.54
Laste füüsiline karistamine kodus vanemate poolt	.60	.58	.59
Õpilasel on kodus vanemate vahel pidevad tülid ja lahkkelid	.58	.75	.59
Õpilane hulgub	.58	.83	.59
Õpilane on ärritunud ja närviline	.58	.67	.59
Koduse materiaalse toetuse puudumine õpilasel	.58	.92	.60
Õpilase madal enesehinnang	.61	.42	.60
Õppetöös puudub abi õpilasele	.61	.50	.61
Õpilase vanematel puudub järelvalve laste üle	.60	.83	.62
Õpilase halb tervislik seisund ja haigus	.65	.62	.64
Õpetajate õpetamismeetodid ei ole tõhusad	.69	.33	.66
Õpilane kogeb lähedase inimese surma	.66	.75	.67
Õpilane ei suuda keskenduda	.67	.62	.67
Õpilase vanemad tarvitavad alkoholi	.69	.67	.69
Õpilasel puudub süütunne	.70	.67	.70
Õppeained on õpilasele liiga rasked	.72	.69	.72
Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine vanemate poolt	.70	.92	.72
Viletsad elutingimused õpilase kodus	.76	.67	.75
Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine õpetajate poolt	.76	.75	.76
Arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele	.83	.43	.80

raskusi			
Ebaõiglaselised reeglid koolis	.88	.85	.88
Klassikursuse kordamine	.90	.85	.90
Õpilane vahetab kooli	.92	.77	.91
Õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi	.96	.62	.93
Õpilane kolib elama ühest kohast teise	.94	.83	.93
Reeglite liiga range kontrollimine koolis	.96	.73	.95
Lugemine ja kirjutamine tekitab õpilasele raskusi	1.01	1.08	1.01
Õpilase sõbrad ei käi koolis	1.08	1.17	1.09
Õpilane on vaesest perest	1.11	1.17	1.12
Õpilase vanemad on lahutatud	1.18	.83	1.16
Õpialasel puudub üks vanematest	1.19	.92	1.17
TV ja mujalt meediast nähtud vägivald mõjutab õpilast	1.23	.67	1.19
Korrastamata kodu õpilasel	1.20	1.23	1.20
Klassiväline ja ringide töö ei rahulda õpilast	1.23	.92	1.21
Õpilase sõbrad hulguvad	1.24	1.33	1.25
Õpilane kuulub vähemusrühvaste hulka	1.26	1.33	1.26
Korrastamata koduümbrus õpilasel	1.33	1.46	1.34
Õpilasel on suur pere	1.44	1.42	1.44

Lisa 2. Koolist väljalangevuse riskifaktorite hinnangute statistilise olulisuse nivoo ning t-väärtused.

Riskifaktor	P-väärtus	t-väärtus
TV ja mujalt meediast nähtav vägivald mõjutab õpilast	.006	2.79*
Arvutamine ja matemaatika tekitab õpilasele raskusi	.025	2.25*
Õpilasele tekitab võõrkeele õppimine raskusi	.037	1.81*
Koduse materiaalse toetuse puudumine õpilasele	.063	1.87
Õpilase vanemad on lahutatud	.080	1.76
Õpetajate õpetamismeetodid ei ole tõhusad	.086	1.72
Õpilase vanemad tarvitavad narkootikume	.095	1.67
Õpilase mitterahuldavad hinded	.127	1.53
Klassiväline- ja ringide töö ei rahulda õpilast	.137	1.49
Õpilane hulgub	.190	1.31
Õpilasel puudub üks vanematest	.198	1.29
Õpilase vanematel puudub järelvalve laste üle	.258	1.13
Reeglite liiga range kontrollimine koolis	.277	1.09
Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine vanemate poolt	.281	1.08
Õpilase narritamine ja kiusamine koolis teiste õpilaste poolt	.314	1.00
Õpilase madal enesehinnang	.319	.99
Õpilase halb läbisaamine õpetajatega	.325	.98
Õpilasel on kodus vanemate vahel pidevad tülid ja lahkhelid	.384	.87
Õpilane vahetab kooli	.444	.76
Korrastamata koduümbrus õpilasel	.532	.62
Õppetöös puudub abi õpilasele	.547	.60
Õpilasel puudub enesekontroll	.632	.48
Õpilane kolib elama ühest kohast teise	.635	.47
Viletsad elutingimused õpilase kodus	.636	.47
Õpilase sõbrad hulguvad	.663	.43

Õpilane on ärritunud ja närviline	.664	.43
Õpilase vanemad tõrjuvad lapsi ja on vaenulikud laste suhtes	.666	.43
Õpilane kogeb lähedase inimeste surma	.669	.42
Õpilasel on hirm koolimineku ees	.682	.41
Õpilase sõbrad ei käi koolis	.713	.36
Õpilane kuulub vähemusrühvuste hulka	.721	.35
Lugemine ja kirjutamine tekitab õpilasele raskusi	.730	.34
Läbikukkumise tunde tekkimine õpilasel	.743	.32
Õpilane ei suuda keskenduda	.766	.29
Klassikursuse kordamine	.770	.29
Õpilane on vaesest perest	.785	.27
Laste pidev hirmutamine ja ähvardamine vanemate poolt	.791	.26
Õpilase tegutsemistahte on madal seoses õppimisega	.799	.25
Õpilane puudub põhjuseta koolist	.833	.21
Õpilasel puudub süütunne	.865	.17
Õppeained on õpilasele liiga rasked	.869	.16
Korrastamata kodu õpilasel	.874	.15
Õpilasel on suur pere	.875	.15
Õpilase halb tervislik seisund ja haigus	.880	.15
Õpilase halvad hinded koolis	.882	.14
Ebaõiglasel reeglid koolis	.885	.14
Õpilane on tõrjutud teiste õpilaste hulgas	.888	.14
Õpilase vanemad tarvitavad alkoholi	.920	.10
Õpetajatepoolne halb suhtumine õpilasse	.922	.09
Laste füüsiline karistamine kodus vanemate poolt	.956	.05
Heakskiidu ja armastuse mitteväljendamine õpetajate poolt	.979	.02
Õpetajatepoolne ebaõige õpilase hindamine	.990	.01

*=Kahe grupi hinnangute vahel esines statistiliselt oluline erinevus.

Lisa 3. Koolist väljalangevuse ennetusmeetmete statistilise olulisuse nivoo ja t-väärtus.

Ennetusmeede	P-väärtus	T-väärtus
Interneti teel õppimine	.029	2.20*
Koolitundidest mitte puudumine	.034	2.13*
Järeleaitamise rühmad koolis	.039	2.07*
Istumajäämine	.116	1.58
Kooli juures internaadis elamine ja õppimine	.121	1.55
Õpetajatega parem läbisaamine	.130	1.52
Kooli õppima tagasipöördumine	.175	1.36
Õhtukoolis õppimine	.183	1.33
Vanematega parem läbisaamine	.312	1.01
Õppekava, mis arendaks inimese mina ja sotsiaalseid oskusi	.348	.94
Tööleminek	.440	.77
Eriklässid klassikursuse kordajatele	.497	.68
Kergem õppekava koolis	.515	.65
Elukutse omandamine	.535	.62
Endiste sõpradega mitte läbikäimine	.578	.55
Kodust ärakolimine	.584	.64
Tugi-isik koolis	.585	.54
Koduõpe	.720	.35
Kooli vahetus	.896	.13

*=Kahe grupi hinnangute vahel esines statistiliselt oluline erinevus.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis Leilop (*autori nimi*)

(sünnikuupäev: 07.10.1991)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose,
II JA III KOOLIASTME ÕPILASTE HINNANGUD KOOLIST VÄLJALANGEVUSE
RISKIFAKTORITELE JA ENNETUSMEETMETELE ÜHE TARTU LINNA KOOLI
NÄITEL,

mille juhendaja on Kristi Kõiv, PhD

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 27.05.13